

a darab nem bomlástermék, hanem tökéletesen kidolgozott kompozíció. A 4 MEFISZTÓ-VALCER, a MEFISZTÓ-POLKA és a két csárdás ritmikái aszimmetriái, végletes kromatikája megannyi fantasztikus kései reflexió a magyar rapszódiaakra, mint hogyha bartóki értelemben vett „torz”-képük lenne. A polka és az első csárdás váratlan egyszólamú befejezése után a CSÁRDÁS OBSTINÉ (MAKACS CSÁRDÁS) groteskségében is felkorbácsoló hatású záródarabja a lemeznek.

Laki Péter

KRITIKAPÁLYÁZAT

IMA

*Yochk'o Seffer: Neffesh-Music
Közreműködik: Mauricia Platon (ének),
Yochk'o Seffer (büllentyűs hangszerek, szaxofonok,
ének), Dominique Bertram (basszusgitár),
Manu (ütőhangszerek), a Margand-vonósnégyes:
Michèle Margand (első hegedű), Anne Mehal
(második hegedű), Françoise Douchet (brácsa),
Claudine Lasserre (cselló)
Noshé-Naïm. mNo 12 010. Párizs, 1977*

Annak a körülbelül öt embernek, aki ma Magyarországon ismeri Yochk'o Seffer – azaz eredetileg Seffer József – miskolci születésű, de jelenleg párizsi illetőségű zenész nevét és munkásságát, nem kell különösebben magyaráznom, hogy miért most mutatom be egy 1977-ben készült nagylemezét. Ők ugyanis azt is tudják, hogy a magyar közönségnek a Seffer játékaival megjelent mintegy két tucat LP bármelyike az újdonság, a felfedezés erejével hatna, ha egyáltalán volna olyan szervezet vagy rádióadás, amely a nagy hazafias zászlólobogtatás mellett a magyar kultúra, a magyar zene igazi képviselőinek is teret kívánna adni megismertetésük érdekében. Az a néhány ember viszont azt is tudja, hogy a tömegkommunikációs agyártalom által megfertőzött magyar közönség finoman szólva is bűnösen közönyös a kulturális értékeket hordozó, avagy annak kikiáltott alkotások

iránt. E réteg egy része – valljuk be! – jogosan hangoztatja fenntartásait, mivel még él benne az előző rendszer középserű alkotásokat felsőfokú jelzőkbe bugyoláló kultúrpolitikájának emléke, ezért mindent gyanús-ként kezel. Más részük viszont egyszerűen „csak élni” akar – avagy minél nagyobb tételben hanglezelt, kazettát, videót eladni –, tehát ők sem művészeti életünk eredeti alkotóit keresik; már csak a divat okán sem, mivel a fejlettebb gazdaságú államok kultúrismemete mellett senkinek sem érdeke valamilyen egyéb, nem a nagy világcégek által kiadott művészeti termék léte. Ennyi bevezetés után talán látszik az is, hogy Yochk'o Seffer *Neffesh-Music* zenekarának a francia Noshé-Naïm kiadónál megjelent IMA című albumáról szóló hirdetésomban mindössze egy dolog vezet: az, hogy egy hangzásában eredeti és magyar, gondolkodásában nagy formátumú alkotó lemezének a bemutatásával megvívjam a magam szélmalomharcát a magyar zenei izlésre rátelepült közönnyel és üzleti szemlélettel.

A hatvanas évek végének Magyarországot elhagyó Seffer József aránylag hamar, még a hetvenes évek legelején tevékenyen bekapcsolódott a francia zenei életbe. Első felvételeit a progresszív rak (rock) és dzsezzak (jazz-rock) aranycsapatában, a *Magmában* készítette. Művészete ekkor még a beolvadást tűzte ki célul, azaz megpróbált franciává válni. Néhány év után rá kellett jönnie, hogy ez sem művészileg, sem emberileg nem lehetséges. Ekkortól készült lemezein elkezdett magyar témákat játszani, illetve lemezei magyar nyelvű címekkel is hirdette másságát. Olyan lemezek, illetve számok mellé pedig, mint a *MAGYAR LÓ*, az *IMA*, a *CIFRA*, a *LÁRMA*, az *ŐSGYÖKÉR*, a *BÉLA BÁCSI EMLÉKÉRE*, a *BUNKÓS* – bátor ember! – nem mellékelte francia nyelvű címfordítást! Második zenei korszakának szólófellépései és lemeze után – melyen egyedül játszott szaxofonokon, zongorán, kamukán, továbbá énekelt – Seffer megalapította *Neffesh-Music* zenekarát, mellyel három nagylemezt és tucatnyi fellépést produkált. A következő, *CHROMOPHONIE* (SZINHANGZÁS) néven megvalósított művészi gondolkodásmódja további három albumot és újabb koncerteket eredményezett. E zenei korszakaiban Seffer tulajdonképpen a dzsezzene határait tágitva eljutott a kortárs zenei törekvésekig,

Bartók zenei világához, illetve beolvasztotta kifejezőeszközei közé a magyar népzénet is. Egyéb zenekaraiban játszott nemzetközibb hangzású és kevésbé elvont zenéivel viszont elérte azt, hogy mára Franciaország egyik legnépszerűbb „alternatív” zenésze lett. E zenekari: a *Perception* (három nagylemez), a *Speed Limü* (két album) és a *Zao* (három LP) zenéje „természetesen” ugyanolyan ismeretlen maradt nálunk, mint „magyarabb” alkotásai.

A *Neffesh-Music* zenekar magját Seffer (szaxofonok, billentyűs hangszerek, ének) mellett a *Margand-vonósnégyes* adja (Michèle Margand, Anne Mehat, Françoise Douchet, Claudine Lasserre). Rajtuk kívül az egyes lemezekon basszusgitáros, ütőhangszeres és énekes is szerepelt. Talán először a név eredetét tisztázandó, Seffer idézem: „*Neffesh, ez az állati lélek, ami a földön, az utcán tapogalozik, ami még nem érte el a tudatost, és »Rauch«-sá válik a környezet szférája, a legteljesebb képzelet, a »Nesh Hama« eléréséhez. Ez egy kicsit olyan, mint a keresztény Szentháromság. Neffesh music számomra az igazi gyökereim megtalálása, »népszerűsíteni« Bartók Béla, a hiteles magyar zeneszerző szellemét. Ennek értelmében dolgozni, ami a népi hagyomány helyreállítására.*”

E meghatározás, bár kabalisztikai gyökerezettségű, számunkra talán eléggé racionális is ahhoz, hogy megértsük Seffer művészetének néhány vonását. Michel Paquié-vel folytatott beszélgetésében van még egy rész, amelyet érdemes most megismernünk: „*Sokáig gondolkodtam, hogyan lehetséges összeolvasztani hazám muzsikáját, az elektroakusztikus zenét és a dzsezérezést. Természetesen dzsezzenész vagyok, de tanulmányoztam Schönberget és a szeriális zenét is. Szintézist próbálok teremteni a különböző irányzatokból... Több mint tíz évet dolgoztam ez irányban francia zenészekkel a Zaóban és a Neffesh-Musicban; és eközben mindig hű akartam maradni a magyar zene útjához.*”

E hosszú bevezetés után ismerkedjünk meg a *Neffesh-Music* második, IMA című lemezével, melyen Seffer és a Margand-négyes mellett Manu játszik ütőhangszereken, Dominique Bertram basszusgitározik és – egy számban vendégként – Mauricia Platon énekel. A lemez első oldalát a mintegy húszperces hosszúságú IMA tölti ki. Furcsa, lassú tempójú darab, melynek első tizennégy percében

az ütemek és periódusok felett átnyúló, longa, maxima hosszúságú, oldalról középre befurakodó, egyetlenegy hangon megszólaló basszuszaxofonok túlkölései felett először az énektémát hallhatjuk, amely többszörösen rájátszva legalább hatszólamú kánonná alakul. A kánon alatt időnként egy-egy basszhang is megjelenik, illetve altsaxofon-rögtönzés hallható. A feszültség fokozódásával az altsaxofon – szoprano- és szopránszaxofon-futamokkal megörjítve – is elkezd énekelni, édes-bús paraszti dallamát az énekszólamok improvizációja az orgonapontként megszólaló szintetizátor kíséretével, elektromosan modulált ütőhangszerhangokkal fűszerezve követi.

A szám ritmusrészlegjátékkal is megerősített második részében (mindössze két perc) tulajdonképpen az eddigi, kissé örült, de végül is tisztán intonált zene a rakos (rockos) ritmusmenet mellett hamis és diszsonáns lett. Ezt a hamisságát megtartva a harmadik rész – a ritmus elhagyásával és a túlkölös első rész visszatérésére – mindezt kiegészíti elektromosan gerjesztett, torzított hangokkal, basszusgitár- és szopránszaxofon-improvizációval.

Műfajlag talán élő-elektroakusztikus (kamarazene, amit hallunk, némi dzsezés, a második részben rakos hatással, és valami olyan mély magányosság érzésével, mint amelyet Bartók KEKSZAKÁLLÚ-jában érezhetünk a mű utolsó néhány szavánál („*És mindig is éjjel lesz már... éjjel... éjjel...*”). Csak míg Bartók hőse egyedül marad, itt az „embert” a hangok orgiája fojtja meg, nyeli el.

„*Elindultam szép hazámbul, drága kis Magyarországbul. / Visszanéztem felutambul, szememből a könny kicsordul*” – zengi lelkem a magyar népdalt az OFEK című darab két lassú szakasza altsaxofon/ének uniszónójával együtt. E bevezetést egy gyorsabb, szabályos ritmusrészlegjátékot bemutató rész követ, melyben hallható altsaxofon-, illetve vonósnégyes-improvizáció (!) is. Hangulatos az ütőhangszeres xilofonjátéka. A kellemes zenekari betétek és a néhol sodró tempó ellenére a dzsezrak stílusú darab – elsősorban a nem eléggé határozott dallamvonalú második téma miatt – nem áll össze igazi kompozícióvá.

A harmadik szám, azaz lemez utolsó tizenkét perce előtt annak, aki még nem ismeri,

javaslom meghallgatásra Bartók Béla IV. VO-NÓSNÉGYES-ének V. tételét. Az energikusan felrakott akkordokból, „barbár” futamokból, rövid motívumokból felépített tétel zenéje ugyanis olyannyira rokon érzelmvilágot tükröz a Seffer-lemez NOCE CHIMIQUE (VEGYI NÁSZ) című darabjával, hogy e tétel közepének kiállásai után a Seffer-darab vonósnégyesen elhangzó része szinte a Bartók-mű szerves folytatásaként hangzik. (Én magnón összevágva is kipróbáltam!) Mindezek után mégis ki kell ábrándítanom azokat az olvasóimat, akik valamiféle kamarazenét várnak a lemez utolsó számaként. Amit hallunk, valami egészen ördögi dzsezrak, amelyben Seffer József logikus szerkesztéssel szerves egységgé tudta komponálni a páratlan ritmusú, népies főtémát a rak, a dzsez és a kortársi kamarazene elemeivel. Maga a mű stílus- és ritmus-tanulmány, melyben az 1/8-tól a 17/8-ig mindenféle ütemelosztás előfordul, bár maga a főtéma 11 és 13 hangból álló, 7/8 és 8/8-os tagolású motívumokból álló két sor. A szignálszerűen, három hangmagasságból felépített téma a fejlesztések során nem veszti el karakterét: előbb osztinátóként, 7/8-os metrumokban vonul végig a melléktémaként megjelenő ének/billentyűs hangszer lassú tempójú uniszónója, illetve a szabadosi* mélységű zongora- és a dobimprovizáció alatt, majd a ritmusjáték másodlagossá válásával a zongora/hegedű-rögtönzésnek képez alapot. Mikorra a vonósnégyes magára marad, az alapütketés teljesen feloldódik a főtéma atomjaira hullott mikrofelépítményeiben, illetve a szignálmotívumok különféle metrumú megjelenéseiben.

Ekkor következik be az a pillanat, amikor a művet a kialakult logika szerint már nem lehet folytatni. A zaklatott, páratlan metrumot páros váltja fel, és pergő dzsezrakalapra megjelenik a második (mellék)témával rokon, fényes tónusú, magyaros szoprán saxofontéma (énekkesérettel ellenpontozva) Ritmusváltások, az eredeti páratlan osztású té-

* Szabados György magyar zongorista, zeneszerző, a magyar zeneélet egyik legeredetibb személyisége. Szabadosi mélységűnek nevezem azt a zenét, melyben a bartóki humánus és zenei színvonal a dzsz-rögtönzések erőteliességével, személyessége mellett nagy érzelmi mélységgel párosulva jelenik meg

ma felelevenítése után basszusimprovizáció, majd egy magyar párostánc-idézetet követően a darab első témája már 6/8-os ütemekben, lassabb tempóban, basszusgitár/ének uniszónóján zárja a művet.

Túlzás lenne azt állítanom, hogy nem hallottam még ennél jobb darabot. Az viszont tény, hogy ennél összetettebb, tömörebb tizenkét perces, ilyen logikus zenei fejlesztéssel kialakuló, összetettségében is tiszta vonalvezetésű számot a dzsez műfajában ritkán lehet hallani.

Fárasztó végigülni a lemezt. Fárasztó, mert nem hagy elmerülni akusztikus hullámaiba. Seffer nem hajlandó elringatni minket, hanem daccal a pofánkba vágja: „Itt vagyok! ember vagyok! magyar vagyok!... és mindezek ellenére még élek, és... hiszek!”

Hát kell ennél több nekünk, itt, most?

Libisch Károly

KRITIKAPÁLYÁZAT

A TÚLÉLÉS MUZSIKÁJA

*Robert Wyatt: Rock Bottom
Virgin Records, Virgin V 2017, 1974*

Egy évvel ezelőtt, a demokrácia vívmányaként nálunk is fogható Music Television adásában immár a hosszú hajú, nagy szakállú, ötvenes éveiehez közeledő Robert Wyatt¹ láthattuk a magyarországi tévéképernyőkön, amint éppen életéről, munkásságáról beszélve bemutatta új, DONDESTAN² című nagylemezét.

Wyatt az 1960-as években a Wild Flower és a Soft Machine együttesben beatzenészként kezdett, később Kevin Ayers, Carla Bley, Lindsay Cooper, Chris Cutler, Lol Coxhill, Brian Eno, Fred Frith, Tim Hodgkinson és mások zenei törekvéseiben vett részt, mára pedig többé-kevésbé magányos multinstrumentalista alkotóvá avanszált, s így készíti a kommunista dalokat feldolgozó NOTHING CAN STOP US (SEMMI SEM ÁLLÍTHAT MEG MIN-